

Beata Górnicka

Uniwersytet Opolski

Współpraca z podopiecznymi, ich rodziną i szkołą w opiniach rodzinnych kuratorów sądowych

Abstrakt: W opracowaniu podjęto problematykę rodzinnej kurateli sądowej coraz częściej stosowanej wobec młodzieży niedostosowanej społecznie, pochodzącej z rodzin niewydolnych wychowawczo. Rodzinni kuratorzy sądowi, sprawując nadzór nad podopiecznymi, zobligowani są do realizacji wielu zadań dotyczących współpracy z ich środowiskiem wychowawczym. W artykule ukazano wyniki badań pilotażowych na temat współpracy rodzinnych kuratorów sądowych z rodziną i szkołą podopiecznych. Omówiono najczęściej realizowane przez kuratorów zadania w ramach pracy z podopiecznymi oraz współpracy z ich rodziną i szkołą w świetle ich własnej oceny. Ponadto ukazano opinie kuratorów dotyczące najczęściej pojawiających trudności w realizacji zadań, ale także opinie na temat warunków efektywności podejmowanych przez nich działań.

Słowa kluczowe: rodzinny kurator sądowy, współpraca z rodziną, współpraca ze szkołą.

Wprowadzenie

Współcześnie w wielu opracowaniach coraz częściej podejmowana jest problematyka rodzinnej kurateli sądowej mieszczącej się w obszarze teoretycznych i praktycznych zainteresowań pedagogów, poszukujących jak najskuteczniejszych dróg profilaktyki i resocjalizacji młodzieży przejawiającej różnorodne zaburzenia zachowania. Znaczna część młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym, pochodzącej z grupy podwyższonego ryzyka (wychowującej się w rodzinach dotkniętych różnorodnymi problemami powodującymi jej niewydolność wychowaw-

czą czy też dysfunkcyjność) coraz częściej obejmowana jest nadzorem kuratorskim. Działalność rodzinnych kuratorów sądowych należy do odpowiedzialnych, a jednocześnie bardzo trudnych zadań realizowanych w zakresie najszerzej pojmowanego wychowania młodego pokolenia. Jak podkreśla Zofia Ostrihanska, rodzinny kurator sądowy wypełnia swoje zadania przede wszystkim poprzez „udzielanie podopiecznym pomocy w organizowaniu nauki, pracy i czasu wolnego w środowisku rodzinnym, ocenianie sytuacji środowiskowej małoletnich i nieletnich, nad którymi ustanowiono nadzór” (Ostrihanska, Greczuszkina 2000, s. 12).

Rodzinni kuratorzy sądowi zobligowani są nie tylko do sprawowania bezpośredniego nadzoru nad podopiecznymi, realizując również wiele zadań dotyczących współpracy ze środowiskiem rodzinnym i szkolnym swoich podopiecznych. Zadania te wymagają wiele pracy, ponieważ kuratorzy napotykać wiele utrudnień płynących zarówno z wymogów formalnych ich działalności, jak też – a może przede wszystkim – z faktu barier społecznych i oporu środowiska rodzinnego lub szkolnego.

W niniejszym opracowaniu ukazane są wyniki badań pilotażowych na temat współpracy rodzinnych kuratorów sądowych z rodziną i szkołą podopiecznych powierzonych ich kuratorskiej pieczy. Ukazano w nim opinie kuratorów dotyczące utrudnień najczęściej pojawiających się w realizacji zadań oraz opinie na temat warunków efektywności podejmowanych przez nich działań. Opinie te mogą stać się cennymi wskazówkami w zakresie stwarzania warunków do skutecznej działalności rodzinnych kuratorów sądowych umożliwiających jednocześnie optymalizację procesu resocjalizacji.

Rola i zadania rodzinnych kuratorów sądowych

Wielu autorów zajmujących się poruszaną problematyką dostrzega w kuratorze autonomiczny organ, samodzielnie wykonujący orzeczenie rodzinnej kurateli sądowej w zakresie udzielonych mu szerokich kompetencji. Niektórzy podkreślają jednocześnie, że w efekcie „licznych zmian prawa karnego wykonawczego, a także ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, niektóre zadania realizowane przez kuratorów sądowych uległy bardzo poważnym przeobrażeniom. Dokonały się one przede wszystkim w obrębie najbardziej podstawowych zadań kuratorskich – dozoru i nadzoru kuratora” (Jedynak, Stasiak 2014, s. 17).

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. 2014, poz. 989) do zadań kuratora rodzinnego należy między innymi:

- podjęcie obowiązków poprzez nawiązanie kontaktu z podopiecznym objętym kuratelą;
- pouczenie podopiecznego o prawach i obowiązkach wynikających z orzeczenia sądu oraz omówienie sposobów i terminów ich realizacji;

- planowanie wobec podopiecznego oddziaływań profilaktyczno-resocjalizacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych;
- współpraca z rodziną podopiecznego w zakresie podejmowanych oddziaływań;
- udzielanie podopiecznemu pomocy w organizowaniu nauki, pracy i czasu wolnego oraz w rozwiązywaniu trudności życiowych;
- kontrola zachowania podopiecznego w miejscu zamieszkania, pobytu, nauki i pracy;
- współdziałanie z organizacjami, instytucjami, stowarzyszeniami i innymi podmiotami, których celem działania jest pomoc podopiecznym (§ 3, pkt 1).

Jak podkreśla Irena Mudrecka, „naczelnym zadaniem kuratora i celem jego działalności jest doprowadzenie do prawidłowego funkcjonowania rodziny poprzez niesienie pomocy podopiecznemu w pokonywaniu tych trudności, które doprowadziły do zaburzeń w jego zachowaniu oraz rodzicom w sytuacji ograniczenia im władzy rodzicielskiej nad dzieckiem” (Mudrecka 1997, s. 21). Oznacza to, że kurator realizując swoje zadania nie może ograniczyć się tylko i wyłącznie do „dozorowania” podopiecznego, a jego roli nie można sprowadzić do zbierania i dostarczania sądowi opiekuńczemu możliwie najlepszych informacji o zachowaniu się podopiecznych. Oczekiwanym efektem działalności kuratora jest przede wszystkim reedukacja podopiecznego prowadząca do zmiany jego zachowania. Z założenia, rezultatem pracy kuratora, ma również być zmiana środowiska życia podopiecznego, co może zostać osiągnięte tylko pod warunkiem efektywnej współpracy kuratora zarówno z samym podopiecznym, jak też jego rodziną, szkołą i innym instytucjami w środowisku lokalnym (co w gruncie rzeczy należy do jego szczegółowych zadań).

Uznając wskazany powyżej warunek efektywności pracy rodzinnych kuratorów sądowych za szczególnie istotny, zdecydowano się empirycznie poznać jakie są opinie samych kuratorów na temat współpracy z podopiecznymi oraz ich najbliższym środowiskiem wychowawczym: rodziną i szkołą.

Charakterystyka badań i badanych kuratorów

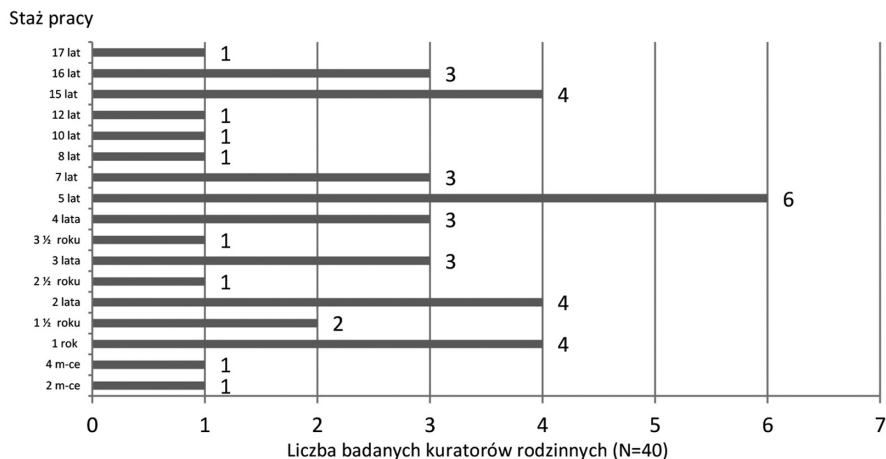
Prezentowane w niniejszym opracowaniu badania miały charakter sondażowy i zostały przeprowadzone wśród rodzinnych kuratorów sądowych województwa opolskiego. Ich celem było poszukiwanie odpowiedzi na pytania: *Jakie zadania podejmują badani kuratorzy w ramach realizacji kuratorskiego nadzoru nad podopiecznymi?, Jaka jest częstotliwość realizacji określonych zadań?* Ważnym celem było także poznanie opinii kuratorów na temat współpracy z rodziną i szkołą podopiecznych w kontekście oceny czynników ułatwiających lub utrudniających realizację ich zadań.

Były to badania pilotażowe, w których zastosowano ankietę składającą się z 9 pytań zgrupowanych w trzy kategorie dotyczące kolejno: pracy z podopiecz-

nymi, współpracy z ich rodziną oraz współpracy ze szkołą. Pytania dotyczyły rodzaju i częstotliwości zadań podejmowanych przez kuratorów w ramach realizacji nadzoru nad podopiecznymi (pytania z kafeterią półotwartą) oraz ogólnej oceny współpracy z rodziną i szkołą podopiecznych, a także czynników ułatwiających lub utrudniających kuratorom wykonywanie tych zadań (pytania otwarte).

Badaniami objęto 40 osób, wśród których były 23 kobiety (57,5% badanych) oraz 17 mężczyzn (42,5% badanych). W badanej grupie znaleźli się zarówno kuratorzy społeczni - 27 osób, jak i zawodowi (13 osób), co oznacza, że większość (67,5% grupy) stanowili badani o statusie społecznego kuratora rodzinnego, a pozostali (32,5% badanych) to kuratorzy zawodowi. Staż pracy badanych wynosił średnio nieco ponad 6 lat. Warto jednak podkreślić, że granice stażu pracy na stanowisku rodzinnego kuratora sądowego mieściły się pomiędzy 2 miesiącami a 17 latami, przy czym jedną czwartą stanowiły osoby ze stażem ponad dziesięcioletnim. Połowa badanych to kuratorzy pracujący od roku do 5 lat, a tylko dwoje pełniło funkcję kuratora krócej niż rok. Staż pracy na zajmowanym stanowisku może mieć znaczenie dla wyników prezentowanych badań, gdyż wiąże się on z doświadczeniem, które w realizowanych działaniach profilaktyczno-wychowawczych i resocjalizacyjnych z pewnością odgrywa znaczącą rolę.

Szczegółowe dane dotyczące stażu pracy zobrazowano na diagramie 1., uznając, że jest to celowe dla ukazania pogłębionej analizy wyników uzyskanych w badaniach.

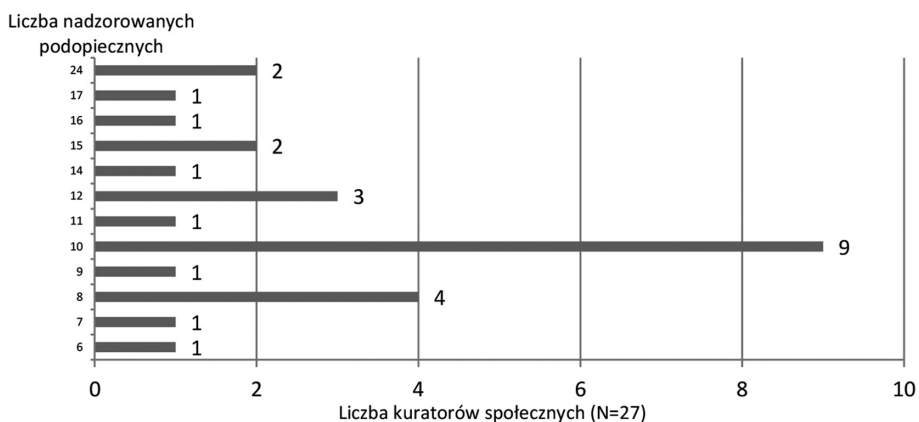

Wykres 1. Staż pracy badanych rodzinnych kuratorów sądowych (dane w liczbach)

Źródło: badania własne.

W charakterystyce badanych, z uwagi na specyfikę wykonywanych przez kuratorów zadań, zwrócono również większą uwagę na liczbę podopiecznych, nad którymi sprawują oni nadzór. Okazało się, że dokładne ustalenie przeciętnej liczby

podopiecznych jest trudne z uwagi na fakt, iż rodzinni kuratorzy zawodowi są odpowiedzialni zarówno za podopiecznych, nad którymi sprawują nadzór bezpośredni, ale w pewnym zakresie są też odpowiedzialni za tę część podopiecznych, która podlega bezpośrednio rodzinnym kuratorom społecznym. Niektórzy z badanych kuratorów zawodowych wskazali ogólną liczbę podopiecznych (która mieściła się w granicach od 69 do 172 osób), nie precyzując liczby nadzorów bezpośrednich. Ustalenie więc przeciętnej liczby podopiecznych na podstawie uzyskanych wyników byłoby nieprecyzyjne. Prezentowane poniżej dane dotyczą zatem tylko kuratorów o statusie społecznego kuratora rodzinnego (27 osób).

Wykres 2. Liczba podopiecznych nadzorowanych przez badanych kuratorów społecznych (dane w liczbach)

Źródło: badania własne.

Okazało się, że społeczni kuratorzy rodzinni obejmują swoim nadzorem przeciętnie jedenaścioro podopiecznych. Warto zaznaczyć, że w badanej grupie najczęściej było kuratorów sprawujących pieczę na dziesięcioma osobami (jedna trzecia badanych), przy czym nikt nie zajmował się mniej niż sześciorgiem podopiecznych, niektórzy jednak realizowali swoje zadania wobec dwukrotnie większej liczby młodzieży (nawet do 24 osób). Dane te wydają się istotne z uwagi na to, że im większą liczbą podopiecznych muszą bezpośrednio zajmować się badani, tym bardziej wzrasta ryzyko pojawiania się utrudnień w realizacji zadań podejmowanych wobec młodzieży, chociażby z uwagi na ograniczone możliwości czasowe. Sytuacja zawodowych kuratorów rodzinnych, którzy oprócz sprawowania nadzorów bezpośrednich zobligowani są także do realizacji zadań wynikających z działań kuratorów społecznych, jest jeszcze bardziej złożona.

Powyższa charakterystyka badanej grupy, uwzględniająca zmienne najbardziej znaczące dla realizacji podejmowanych działań, umożliwi szczegółową analizę

wyników uzyskanych w prezentowanych badaniach. Jakkolwiek prezentowane badania objęły nieliczną grupę kuratorów (jest to tzw. „próba przejściowa”, obejmująca od 30 do 100 osób), to jednak w dalszych analizach zdecydowano się dokonać porównań procentowych, co powinno umożliwić wyraźną i czytelną prezentację ich wyników, chociaż nie upoważnia do uogólnień (Walasek-Jarosz 2010, s. 177–199).

Współpraca rodzinnych kuratorów sądowych z podopiecznymi oraz ich rodzinami i szkołami w świetle wyników badań

Efektywność działalności profilaktyczno-wychowawczej i resocjalizacyjnej rodzinnych kuratorów sądowych wobec młodzieży możliwa jest wyłącznie w sytuacji, gdy pracują oni nie tylko z samą młodzieżą, ale również realizują zadania wobec osób odpowiedzialnych za jej wychowanie. To z kolei wymaga zaangażowania zarówno rodziców (opiekunów), jak też szkoły (nauczycieli i wychowawców) w te działania. Uzyskane w prezentowanych badaniach wyniki umożliwiają dokonanie analiz w zakresie realizacji zadań wynikających ze sprawowania nadzoru nad młodzieżą niedostosowaną lub zagrożoną niedostosowaniem społecznym oraz współpracy z rodzinami tej młodzieży i szkołami.

Praca z podopiecznymi w opiniach rodzinnych kuratorów sądowych

Rodzinny kurator sądowy, który realizuje orzeczonego przez sąd nadzór kuratorski jako jeden ze środków wychowawczych, zmierza – w myśl Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich – „do przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich i stwarzania warunków powrotu do normalnego życia nieletnim, którzy popadli w konflikt z prawem bądź z zasadami współżycia społecznego, oraz w dążeniu do umacniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej i poczucia odpowiedzialności rodzin za wychowanie nieletnich na świadomych swych obowiązków członków społeczeństwa” (Dz. U. 2014, poz. 382). Chodzi tu więc o zmianę zachowania młodzieży objętej nadzorem kuratorskim, co podkreśla Andrzej Węgliński twierdząc, iż „zaprzestanie przez podopiecznego zachowań antagonistyczno-destrukcyjnych, wymagać będzie wzmocnienia jego woli do ponoszenia współodpowiedzialności za własny rozwój” (Węgliński 2008, s. 174). Zatem podopieczny, który staje się podmiotem kuratorskich oddziaływań wychowawczych musi sam aktywnie uczestniczyć w procesie swojej przemiany, co jest możliwe dzięki jego rzeczywistej współpracy z kuratorem w realizacji podejmowanych działań. Współpraca ta nie zawsze jest jednak satysfakcjonująca, o czym świadczą niektóre wyniki prezentowanych badań.

Kurator podejmuje bezpośredni nadzór nad podopiecznym i realizuje poprzez zadania, do których należą przede wszystkim: spotkania i rozmowy z podopiecznym, kontrola jego zachowania, dyscyplinowanie podopiecznego.

Tabela 1. Realizacja zadań w ramach nadzoru podopiecznego w opiniach badanych kuratorów

Zadania w ramach nadzoru podopiecznego	Częstotliwość realizacji zadań w ocenie badanych												Ogółem	
	bardzo często		często		czasami		rzadko		bardzo rzadko		nigdy			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Spotkania i rozmowy z podopiecznym	12	30,0	27	67,5	1	2,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Kontrola zachowania podopiecznego	12	30,0	25	62,5	3	7,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Dyscyplinowanie podopiecznego	6	15,0	24	60,0	10	25,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0

Źródło: badania własne.

Badani kuratorzy zawsze podejmują wymienione zadania, czego dowodzą powyższe wyniki (tab. 1.). Na plan pierwszy wśród wymienionych zadań wysuwają się rozmowy z młodzieżą, które w większości badani przeprowadzają *często* (67,5%) lub *bardzo często* (30,0%). Spotkania odbywają się na ogół w domu podopiecznego, ale również w siedzibie kuratora. Trzeba podkreślić, że nie było wśród badanych osób, które nie podejmowałyby powyższych zadań.

Ważnym zadaniem realizowanym w ramach nadzoru jest także kontrola zachowania podopiecznego, która oznacza między innymi sprawdzanie jego zachowania, na przykład wywiązywania się z obowiązków i umów (bezpośredniego lub pośredniego, np. poprzez kontakt ze szkołą lub rodziną). Zadanie to realizowane jest przez wszystkich badanych kuratorów, w tym w większości *często* (62,5%) lub *bardzo często* (30,0%).

Kontrola zachowania podopiecznego przez kuratorów ma na celu nie tylko ocenę zgodności jego zachowania z przyjętymi zobowiązaniami, ale w sytuacji, gdy podopieczny nie wypełnia należycie swoich zadań i obowiązków, wskazuje na potrzebę podjęcia działań dyscyplinujących. Na podstawie uzyskanych wyników można przypuszczać, że podopieczni stwarzają jednak sytuacje do podejmowania bardziej dyscyplinujących działań kuratora, w tym np. rozmowy dyscyplinujące, działania interwencyjne polegające na zastosowaniu dodatkowych środków wychowawczych (m.in. wzmocnienie nadzoru poprzez działalność prowadzoną w ośrodku kuratorskim lub w innych placówkach w środowisku lokalnym).

Uzyskane wyniki badań wskazują, iż większość badanych (60,0%) *często* dyscyplinuje podopiecznych, a niektórzy (15,0%) *bardzo często*. Warto również za-

znaczyć, że co czwarty z badanych (25,0%) dyscyplinuje podopiecznego tylko *czasami*, ponieważ ich podopieczni aktywnie uczestniczą w procesie resocjalizacji i wypełniając postanowienia wynikające z kuratorskiego nadzoru nie stwarzają konieczności podejmowania bardziej rygorystycznych form pracy, do jakich można zaliczyć „dyscyplinowanie”.

Wśród metod stosowanych w pracy kuratora szczególne miejsce zajmuje praca z indywidualnym przypadkiem (*case work*), obejmująca: pomaganie podopiecznym w zaspokajaniu ich potrzeb, w rozwiązywaniu ich różnorodnych problemów, zachęcanie do podejmowania pożytecznych i prospołecznych działań. Wielu autorów podkreśla, że w pracy z indywidualnym przypadkiem szczególnie ważne jest to, iż realizacja zadań musi opierać się na zasadzie akceptacji i respektowania praw osoby objętej kuratelą, w tym prawa do samostanowienia o sobie z uwzględnieniem uświadomienia konieczności czynnego i kompetentnego współuczestnictwa w rozwiązywaniu trudności podopiecznego (Bałandynowicz 2004; Monist-Czerwińska 2008, s. 239).

Tabela 2. Realizacja zadań w ramach pracy metodą indywidualnego przypadku (*case work*) w opiniach badanych kuratorów

Praca z indywidualnym przypadkiem (<i>case work</i>)	Częstotliwość realizacji zadań w ocenie badanych												Ogółem	
	bardzo często		często		czasami		rzadko		bardzo rzadko		nigdy			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Pomoc w zaspokajaniu potrzeb podopiecznego	1	2,5	15	37,5	21	52,5	1	2,5	1	2,5	1	2,5	40	100,0
Pomoc w przezwyciężaniu problemów podopiecznego	8	20,0	24	60,0	6	15,0	1	2,5	0	0,0	1	2,5	40	100,0
Pomoc w rozwiązywaniu konfliktów z otoczeniem	3	7,5	20	50,0	14	35,0	3	7,5	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Inspirowanie podopiecznego do zmiany zachowania	14	35,0	23	57,5	3	7,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Zachęcanie do udziału w zajęciach terapeutycznych	10	25,0	13	32,5	14	35,0	3	7,5	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Organizacja czasu wolnego podopiecznego	0	0,0	5	12,5	17	42,5	13	32,5	5	12,5	0	0,0	40	100,0
Wsparcie materialne	0	0,0	2	5,0	9	22,5	9	22,5	14	35,0	6	15,0	40	100,0
Wsparcie emocjonalne i duchowe	9	22,5	19	47,5	5	12,5	7	17,5	0	0,0	0	0,0	40	100,0

Źródło: badania własne.

Z prezentowanych badań wynika (tab. 2.), że do najczęściej realizowanych zadań w tym zakresie można zaliczyć inspirowanie młodzieży do zmiany zachowania na prospołeczne i pożądane, co badani kuratorzy czynią *często* (57,5%) lub *bardzo często* (35,0%). Kolejnym ważnym zadaniem jest pomoc podopiecznym w rozwiązywaniu ich problemów. Badani kuratorzy takiej pomocy udzielają *często* (60,0%) oraz *bardzo często* (20,0%). Pomagają także swoim podopiecznym w rozwiązywaniu konfliktów z otoczeniem, które powstają na skutek trudności w pełnieniu przez młodzież ról społecznych (dziecka, ucznia, kolegi, członka społeczności szkolnej czy środowiska lokalnego). Pomoc w przewycięzaniu sytuacji trudnych i konfliktowych polega między innymi na tłumaczeniu zaistniałych problemów i wspólnym poszukiwaniu najbardziej konstruktywnych sposobów wyjścia z kryzysu lub opresji. *Często* udziela jej co drugi z badanych (50,0%), a co trzeci robi to przynajmniej *czasami* (35,0%).

Szczególnym zadaniem realizowanym przez kuratorów w ramach indywidualnej pracy z podopiecznymi jest udzielanie im wsparcia emocjonalnego i duchowego. Młodzież będąca pod nadzorem kuratorów sądowych to podopieczni, którzy weszli w konflikt z normami najczęściej wskutek braku pozytywnego związku zależnościowego z bliskimi (przede wszystkim z rodzicami), którzy mieli/mają poczucie braku akceptacji ze strony najbliższych i na ogół zaniżoną samoocenę oraz bardzo niski poziom poczucia własnej wartości. Dlatego też dla efektywności resocjalizacji tak bardzo ważne jest podwyższenie ich samooceny oraz odbudowanie wiary we własne możliwości. Wsparcie duchowe i emocjonalne polega przede wszystkim na podtrzymywaniu przekonania o możliwości zmiany swojego życia, między innymi poprzez umocnienie wiary w samego siebie i w osiągnięcie sukcesu po paśmie życiowych porażek. W świetle prezentowanych wyników badań blisko połowa kuratorów (47,5%) *często* udziela swoim podopiecznym wsparcia, a niemal co czwarty robi to *bardzo często*. Pozostali robią to *czasami* (12,5%) lub *rzadko* (17,5%). Nie było jednak takich badanych, którzy *bardzo rzadko* udzielają wsparcia emocjonalnego i duchowego lub *nigdy* tego nie robią.

Do zadań, które kuratorzy realizują tylko *czasami* (42,5%) lub *rzadko* (32,5%) należy organizacja czasu wolnego podopiecznych. Jest to najprawdopodobniej związane ze specyfiką działalności kuratorów oraz z faktem, że złożoność ich obowiązków i stosunkowo niewiele czasu na indywidualną pracę z podopiecznymi nie pozwalają im na większą aktywność w tym zakresie.

Trzeba zwrócić również uwagę na te zadania, które mieszczą się w zakresie kuratorskich obowiązków, ale są realizowane bardzo rzadko lub nie są w ogóle podejmowane. Należy do nich przede wszystkim udzielanie podopiecznym wsparcia materialnego, a dokładnie pomoc w jego uzyskaniu od stosownych instytucji. W sumie połowa badanych realizuje takie zadania *bardzo rzadko* (35,0%) lub *nigdy* (15,0%) ich nie podejmuje. Prawdopodobnie wiąże się to zarówno z utrudnieniami w zakresie współpracy kuratorów z instytucjami pomocowymi, jak też z ogromną liczbą innych zadań. Pozostali badani jednak udzielają (pomagają

w uzyskaniu) wsparcia materialnego: *rzadko* lub *czasami* (po 22,5%), a niektórzy nawet *często* (5,0%).

Badani kuratorzy w większości pozytywnie oceniają współpracę z podopiecznymi, w tym jako *dobrą* – 24 osoby (60,0%) lub *bardzo dobrą* – 7 osób (17,5%). Tylko jeden respondent wyraził opinię, że współpraca ta jest *niezadowolająca*. Nie wszyscy dokonali ogólnej oceny współpracy z podopiecznymi, co prawdopodobnie wynika z faktu, iż trudno jest dokonać uogólnień w tym zakresie, gdyż na poziom i jakość współpracy wpływają różnorodne uwarunkowania i może ona układać się różnie nie tylko w zależności od podopiecznego, ale również od rodzaju problemu powodującego objęcie młodzieży nadzorem kuratora, a także od aktualnie przeżywanych przez młodzież trudności.

Badani kuratorzy poproszeni zostali również o wskazanie czynników utrudniających lub ułatwiających ich współpracę z podopiecznymi. Zdecydowana większość wymieniła tu najczęściej uwarunkowania związane z samym podopiecznym, ale również dotyczące środowisk wychowawczych (rodziny, szkoły lub innych instytucji). Badani dostrzegają wśród uwarunkowań realizacji zadań w ramach sprawowanego nadzoru pewne czynniki wiążące się z warunkami ich pracy.

Jako ułatwienia w realizacji zadań wynikających z pracy z młodzieżą wskazane zostały przede wszystkim cechy i dyspozycje podopiecznych. Podstawowym warunkiem efektywności działań kuratora jest *zaufanie podopiecznych* do kuratora oraz ich *zaangażowanie* w dążeniu do zmiany swojej sytuacji. W opinii co czwartego kuratora (25,0%) czynnikami szczególnie ułatwiającymi realizację zadań jest są: *chęć współpracy* młodzieży z kuratorem w dążeniu do zmiany własnej sytuacji, jej *rozumienie* i *zaangażowanie* wyrażające się między innymi poprzez *stosowanie się do kuratorskich zaleceń*. Badani często wskazywali szczegółowo dyspozycje młodzieży, które ułatwiają im osiągnięcie wspólnego sukcesu, na przykład: *otwartość, szczerłość, umiejętność nawiązywania kontaktów*, a także *pozytywne nastawienie* zarówno do kuratora, jak też siebie samego i możliwości poprawy swojego życia.

Zdaniem wielu badanych (32,5%) znaczący wpływ na ułatwienie pracy z młodzieżą ma ich sytuacja rodzinna, a w szczególności *dobre funkcjonowanie rodziny* umożliwiające również *dobrą współpracę z rodzicami* (podkreśliło to 20,0% badanych). Ważne jest także, zdaniem badanych, *rozumienie przez rodzinę problemu podopiecznego i aktywne wsparcie*.

Jako inne środowiskowe czynniki ułatwiające wykonywanie zadań wobec podopiecznego badani kuratorzy wymieniali *dobrą współpracę ze szkołą* oraz *prawidłowe funkcjonowanie innych instytucji*, które w jakikolwiek sposób mogą przyczynić się do polepszania sytuacji młodzieży objętej nadzorem, a w tym poradni specjalistycznych i instytucji pomocy społecznej.

Niektórzy z badanych wyrazili opinie, że ułatwieniem pracy z podopiecznymi jest *możliwość pracy w dowolnych dniach i godzinach*, a także *posiadanie własnego transportu celem dotarcia do podopiecznego*.

Jako utrudnienia w realizacji obowiązków kuratorskich wobec młodzieży objętej nadzorem badani kuratorzy wskazywali czynniki analogiczne do tych, które stanowią ułatwienia, przy czym, co jest oczywiste, tym razem są to ich negatywne odbicia. Do czynników postrzeganych przez kuratorów jako utrudnienia najważniejsze są te, które są bezpośrednio związane z samą młodzieżą; wskazało na nie najwięcej badanych (75,0%).

Niemal co trzeci z badanych wymienił przede wszystkim: *negatywne nastawienie podopiecznego do kuratora i niechęć do współpracy* (30,0%). Wielu kuratorów wskazywało również *pewne cechy i zachowania podopiecznego stanowiące przeszkodę w nawiązywaniu relacji i komunikacji*, w tym na przykład: *brak pozytywnego myślenia, brak samokrytycyzmu, sztywność myślenia, zamknięcie się w sobie, wycofanie społeczne, wyuczona bezradność*. Niektórzy kuratorzy wśród czynników utrudniających im współpracę z podopiecznym wymieniali również *bunt, opór, złośliwość i arogancką postawę młodzieży objętej kuratelą*, a także *alkoholizm i uzależnienia* – a więc symptomy nieprzystosowania społecznego, które właśnie jako zaburzenia zachowania mają zostać zminimalizowane lub zredukowane dzięki kurateli.

Jak już stwierdzono wcześniej, dla jakości pracy kuratora z podopiecznym niebagatelne znaczenie ma również rodzina podopiecznego. Jako utrudnienie w tym zakresie usytuowane w rodzinie badani wskazywali między innymi *nieufność rodziny i brak pomocy rodziców* w zakresie realizacji wyznaczonych podopiecznemu celów i zadań prowadzących do zmiany jego postaw i zachowania. Co dziesiąty badany stwierdził *całkowity brak współpracy rodziny z dzieckiem*, co stanowi szczególne utrudnienie dla realizacji zadań kuratorskich.

Przeszkody, jakich doświadczają kuratorzy w zakresie pracy z podopiecznymi, pojawiają się także ze strony szkoły oraz innych instytucji i dotyczą, zdaniem badanych, przede wszystkim *niewłaściwej pracy instytucji oraz całkowitego braku współpracy z innymi instytucjami*. Natomiast wśród innych utrudnień wymieniane były: *odległe miejsce zamieszkania podopiecznego, utrudniony kontakt czy też ograniczona dostępność punktów terapeutycznych w miejscu zamieszkania*.

Warto również podkreślić, że badani kuratorzy, jako źródło utrudnień pracy z podopiecznym, dostrzegają pewne uwarunkowania bezpośrednio związane z wykonywaną przez nich pracą, a są to: *mała ilość czasu do poświęcenia podopiecznemu, obciążenie sprawami niedozorowymi i dozorami własnymi czy też niemożność wyegzekwowania pewnych zachowań związanych z przepisami, np. leczenie odwykowe*.

Próbując dokonać podsumowania wyników badań w zakresie oceny pracy z podopiecznymi przez kuratorów można powiedzieć, iż ogólna ocena w tym zakresie nie budzi niepokoju. Kuratorzy w większości przypadków *często* lub *bardzo często* realizują swoje najważniejsze zadania wobec powierzonej im pieczy młodzieży, a współpracę z nią oceniają stosunkowo dobrze. Dostrzegają wiele utrudnień we współpracy z podopiecznymi, ale zauważają też te elementy, które czynią

ją efektywniejszą. Stwarza to możliwości umocnienia tych czynników, a tym samym powoduje, iż na zagadnienie można patrzeć z optymizmem.

Współpraca z rodziną podopiecznego w opiniach rodzinnych kuratorów sądowych

Do zadań rodzinnego kuratora sądowego należą również zadania podejmowane w ramach nadzoru poprzez współpracę z rodziną nieletniego objętego nadzorem kuratorskim, a w tym: spotkania z rodziną podopiecznego, kontrola sprawowania rodzicielskiej opieki nad nadzorowanym czy też kontrola realizacji zadań wyznaczonych rodzinie w ramach zastosowanego środka wychowawczego. Badani kuratorzy wyrazili swoje opinie na temat częstotliwości podejmowania wymienionych powyżej zadań. Okazało się, że badani kuratorzy podejmują wymienione zadania na ogół często lub bardzo często (tab. 3).

Tabela 3. Realizacja zadań w ramach nadzoru rodziny podopiecznego w opiniach badanych kuratorów

Zadania w ramach nadzoru rodziny podopiecz- nego	Częstotliwość realizacji zadań w ocenie badanych												Ogółem	
	bardzo często		często		czasami		rzadko		bardzo rzadko		nigdy			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Spotkania z rodziną podopiecznego	20	50,0	20	50,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Kontrola sprawowania opieki rodziców nad podopiecznym	16	40,0	18	45,0	5	12,5	0	0,0	0	0,0	1	2,5	40	100,0
Kontrola wypełniania zadań wyznaczonych rodzinie	11	27,5	26	65,0	2	5,0	1	2,5	0	0,0	0	0,0	40	100,0

Źródło: badania własne.

Z danych zawartych w tabeli 3 wynika, że do zadań realizowanych w ramach nadzoru rodziny podopiecznego należą przede wszystkim *spotkania z rodziną podopiecznego* oraz *kontrola sprawowania opieki rodziców nad podopiecznym*. Badani kuratorzy spotykają się z rodziną *bardzo często* (50,0%) lub *często* (50,0%). Wizyty takie umożliwiają bieżące monitorowanie zachowania członków nadzorowanych rodzin, a tym samym (przynajmniej należy się tego spodziewać) stosunkowo dobrą orientację w zakresie ich wywiązywania się z nałożonych przez sąd obowiąz-

ków, co stanowiło zresztą kolejne wskazywane przez nich zadanie. Należy jednak zwrócić uwagę, że *kontrola wypełniania zadań wyznaczonych rodzinie* jako zadanie podejmowane przez badanych jest realizowane – zgodnie z ich opinią – *często* (65,0%). Blisko co trzeci badany wypełnia je *bardzo często* (27,5%), a nieliczni tylko *czasami* lub *rzadko* (odpowiednio 5,0% i 2,5%). Może to budzić pewien niepokój, gdyż nadzorowanie rodziny jest kluczowym obszarem działalności rodzinnych kuratorów sądowych.

Wśród ważnych zadań badani kuratorzy wymienili również *kontrolę sprawowania opieki rodziców nad podopiecznym*, na co wskazali *często* (45,0%) lub *bardzo często* (40,0%).

Spotkania rodzinnych kuratorów sądowych z rodziną służą nie tylko nadzorni, ale stają się również okazją do udzielania jej pomocy i wsparcia, w tym między innymi udzielania porad.

Tabela 4. Realizacja zadań w ramach poradnictwa opiekuńczo-wychowawczego w opiniach badanych kuratorów

Zadania w ramach poradnictwa opiekuńczo- wychowawczego	Częstotliwość realizacji zadań w ocenie badanych											Ogółem		
	bardzo często		często		czasami		rzadko		bardzo rzadko		nigdy			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Udzielanie porad w zakresie opieki nad dzieckiem	11	27,5	23	57,5	2	5,0	2	5,0	1	2,5	1	2,5	40	100,0
Ukazywanie sposobów rozwiązywania problemów	12	30,0	23	57,5	5	12,5	0	0,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Doradzanie w zakresie metod i technik wychowawczych	10	25,0	17	42,5	11	27,5	2	5,0	0	0,0	0	0,0	40	100,0

Źródło: badania własne.

Zgodnie z opiniami badanych kuratorów (tab. 4.), wsparcie dotyczy głównie *udzielania porad w zakresie opieki nad dzieckiem, ukazywania sposobów rozwiązywania problemów oraz doradzania rodzicom w zakresie metod i technik wychowawczych*. Dwa pierwsze zadania realizowane są przez badanych *często* (tak twierdzi po 57,5%), natomiast ostatnie – również *często* (42,5%). Wielu z kuratorów zadanie to realizuje również *bardzo często*, a tylko nieliczni podejmują je *rzadko* lub *bardzo rzadko*.

Warto również podkreślić, że wsparcie rodzin objętych kuratelą dotyczy także – na co wskazywali badani – *udzielania wsparcia materialnego, psychopedagogicznego lub informacyjnego* (które w tym przypadku oznacza, że kuratorzy informu-

ją rodziców o możliwościach uzyskiwania pomocy w zakresie rozwiązywania ich problemów). Dane w tym zakresie prezentowane są w tabeli 5.

Tabela 5. Realizacja zadań w ramach wsparcia rodziny podopiecznego w opiniach badanych kuratorów

Zadania w ramach wsparcia rodziny podopiecznego	Częstotliwość realizacji zadań w ocenie badanych												Ogółem	
	bardzo często		często		czasami		rzadko		bardzo rzadko		nigdy			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Udzielanie rodzinie wsparcia materialnego	0	0,0	4	10,0	10	25,0	8	20,0	13	32,5	5	12,5	40	100,0
Wsparcie psychopedagogiczne	2	5,0	24	57,5	5	12,5	5	12,5	2	5,0	2	5,0	40	100,0
Informowanie o możliwości uzyskiwania pomocy	17	42,5	21	52,5	1	2,5	1	2,5	0	0,0	0	0,0	40	100,0

Źródło: badania własne.

Zgodnie z opiniami badanych kuratorów, najczęściej udzielanym wsparciem jest właśnie *informowanie o możliwości uzyskiwania pomocy*, co ponad połowa (52,5%) czyni *często*, a blisko połowa (42,5%) *bardzo często*. Fakt, że badani kuratorzy najrzadziej udzielają rodzinie wsparcia materialnego (blisko 1/3 badanych, czyli 32,5% czyni to *bardzo rzadko*, a jeszcze mniej – 12,5% *nigdy*) wiąże się z tym, iż *de facto* kuratorzy nie dysponują środkami materialnymi służącymi bezpośredniemu wspieraniu rodziny, a także nie mają formalnych kompetencji w tym zakresie. Należy się spodziewać, iż udzielanie tego rodzaju wsparcia (materialnego czy też psychopedagogicznego) oznacza w gruncie rzeczy kierowanie rodziny do określonych instytucji lub współpracę z nimi w zakresie wspierania rodziny.

Efektywna realizacja zadań rodzinnych kuratorów sądowych zależy w znacznej mierze od jakości ich relacji z nadzorowanymi rodzinami i rzeczywistej z nimi współpracy, na co również zwrócono uwagę w prezentowanych badaniach.

Badani kuratorzy w większości pozytywnie oceniają współpracę z rodziną podopiecznych. Jako *dobrą* postrzega ją 28 osób (70,0%), jako *bardzo dobrą* oceniły ją 3 osoby (7,5%) i tyle samo stwierdziło, że układa się ona różnie (*raz dobrze a raz źle*). Tylko jedna spośród badanych osób wyraziła opinię, że współpraca ta jest *niezadowolająca*. I tym razem nie wszyscy badani dokonali ogólnej oceny współpracy z rodziną podopiecznych, co podobnie, jak przy ocenie współpracy z samą młodzieżą należy łączyć z faktem, iż dokonanie uogólnień w tym zakresie jest bardzo trudne, gdyż poziom i jakość współpracy zależą nie tylko od samych kuratorów, ale przede wszystkim od rodziny, jej sytuacji i różnorodnych problemów, jakie ona przeżywa.

Badani kuratorzy wskazali czynniki warunkujące (utrudniające lub ułatwiające) ich współpracę z rodziną podopiecznych. Jako ułatwienia wymieniali najczęściej te, które wiążą się z samą rodziną, a przede wszystkim: *chęć rodziny do współpracy* (6 osób – 15,5%), *chęć rodziny do zmiany sytuacji* czy też *chęć rodziny do pomocy dziecku* (po 3 osoby – 7,5%). Wśród innych czynników w tym obszarze wymieniane były także: *dobry kontakt z rodziną*; *rozumienie przez rodzinę sytuacji podopiecznego*; *szczerłość, otwartość, zaangażowanie rodziny we współpracę*. Ponadto kuratorzy zwracali uwagę, że współpracę z rodziną ułatwiają określone zachowania rodziców, na przykład takie, jak: *udzielanie szczegółowych informacji, nieukrywanie faktów, przyznawanie się rodziny do błędów*. Wśród badanych kuratorów były osoby (10,0%), które uważają, że czynnikiem ułatwiającym współpracę z rodziną jest *dobra współpraca z innymi instytucjami, takimi jak Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie czy Ośrodek Pomocy Społecznej*, co z pewnością ma znaczenie głównie w obszarze organizowania czy udzielania rodzinie wsparcia materialnego, na co wcześniej już zwrócono uwagę. Ponadto niektórzy z badanych podkreślili, że znaczącym czynnikiem nadającym kierunek ich współpracy z rodziną jest sam kurator, a zwłaszcza jego *doświadczenie życiowe i wiedza*.

Współpraca rodzinnego kuratora sądowego z rodziną przebiega niejednokrotnie wśród wielu trudnień, o wskazanie których również poproszono badanych. Do tych, które wiążą się z rodziną badani zaliczyli przede wszystkim: *brak chęci zmiany* (12,5%), *ignorowanie sugestii i zaleceń kuratora* (7,5%), *brak zainteresowania współpracą* (7,5%). Wymieniano tu także: *negatywne nastawienie do kuratora, obojętność rodziców, unikanie kontaktów, ukrywanie i bagatelizowanie faktów, niechęć rodziców do korzystania z porad specjalistów, brak kontaktu rodziców z dzieckiem, brak celów i perspektyw życiowych*. Kuratorzy dostrzegając trudnienia tkwiące w innych instytucjach podkreślili, że oznaczają one przede wszystkim: *brak środków finansowych dla wsparcia rodziny, bezradność instytucji, brak koordynacji działań innych instytucji wsparcia rodziny*. Niektórzy wskazali też *dużą odległość miejsca zamieszkania nadzorowanej rodziny*, co powoduje ograniczenia w częstotliwości kontaktów kuratora z rodziną.

Próbując dokonać podsumowania wyników badań w zakresie oceny przez kuratorów ich współpracy z rodziną podopiecznych można powiedzieć, iż ogólna ocena w tym zakresie nie budzi niepokoju. Kuratorzy w większości przypadków często lub *bardzo często* realizują swoje najważniejsze zadania, a samą współpracę z rodziną oceniają dość dobrze. Dostrzegając wiele trudnień we współpracy z rodziną, zauważają jednak również te czynniki, które czynią ją efektywniejszą. Opinie badanych kuratorów mogą być inspiracją do podejmowania działań w kierunku niwelowania trudnień we współpracy, a także stanowić podstawę do wzmocnienia czy też potęgowania czynników współpracy tę ułatwiających.

Współpraca ze szkołą podopiecznego w opiniach rodzinnych kuratorów sądowych

Aby działalność rodzinnych kuratorów sądowych mogła być naprawdę efektywna powinni oni realizować swoje zadania we współpracy z najważniejszymi środowiskami życia podopiecznych, do których – obok rodziny – należy również zaliczyć szkołę. Jest to szczególnie ważne środowisko wychowawcze, które oprócz swoich podstawowych funkcji dydaktycznych czy opiekuńczo-wychowawczych realizuje również zadania kompensacyjne i profilaktyczne, a ponadto podejmuje działania na rzecz wspierania rodziny (pedagogizacja rodziców), a także współpracy z instytucjami działającymi na rzecz swoich uczniów. Zatem bardzo ważne jest, w kontekście rozważań podjętych w niniejszym opracowaniu, zwrócenie uwagi na zagadnienie współpracy rodzinnych kuratorów sądowych ze szkołą, do której uczęszczają ich podopieczni.

Badani kuratorzy zostali poproszeni o wyrażenie swoich opinii na temat częstotliwości oraz jakości zadań realizowanych razem ze szkołą. Okazało się, że badani często podejmują zadania w ramach profilaktyki zaburzeń zachowania młodzieży. Uzyskane wyniki prezentowane są w tabeli 6.

Tabela 6. Realizacja zadań w ramach profilaktyki zaburzeń zachowania w opiniach badanych kuratorów

Zadania w ramach profilaktyki zaburzeń zachowania	Częstotliwość realizacji zadań w ocenie badanych												Ogółem	
	bardzo często		często		czasami		rzadko		bardzo rzadko		nigdy			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Rozpoznawanie zagrożeń w środowisku szkolnym	8	20,0	17	42,5	8	20,0	7	17,5	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Współpraca w zakresie diagnozy zaburzeń	3	7,5	20	50,0	11	27,5	4	12,5	0	0,0	2	5,0	40	100,0
Realizacja programów i strategii profilaktycznych	2	5,0	6	15,0	9	22,5	11	27,5	10	25,0	2	5,0	40	100,0

Źródło: badania własne.

Omawiane badania pozwoliły na stwierdzenie, iż rodzinni kuratorzy sądowni podejmują współpracę za szkołą swoich podopiecznych realizując różne zadania, między innymi: *rozpoznawanie zagrożeń w środowisku szkolnym, współpracę w zakresie diagnozy zaburzeń młodzieży, realizację programów i strategii profilaktycznych*. Okazało się że pierwsze spośród wymienionych zadań przez większość

badanych kuratorów realizowane jest często (odpowiednio – 42,5%), a co piąty z nich podejmuje je *bardzo często* lub przynajmniej *czasami* (po 20,0%). Połowa badanych (50,0%) *bardzo często* współuczestniczy w diagnozowaniu zaburzeń podopiecznych, a blisko jedna trzecia (27,5%) angażuje się w to zadanie *czasami*. Niektórzy uczestniczą również w realizacji programów i strategii profilaktycznych – *rzadko* (27,5%) lub *bardzo rzadko* (25,0%).

Ważnym zadaniem realizowanym przez rodzinnych kuratorów sądowych jest sprawowanie kontroli w zakresie wypełniania obowiązku szkolnego przez podopiecznych. Z opinii badanych wynika, że zadanie to najczęściej jest realizowane poprzez *kontrolę wyników w nauce podopiecznego*, co respondenci czynią *bardzo często* (55%) lub *często* (42,5%). Niektórzy spośród badanych kuratorów *opracowują indywidualne programy wychowawcze* i chociaż ma to miejsce *bardzo rzadko* (30,0%) lub *rzadko* (25,5%), warto zwrócić na to uwagę, gdyż są to działania stanowiące przykład indywidualizacji pracy kuratora z podopiecznym w ścisłej współpracy ze szkołą, co pozwala spodziewać się wysokiego poziomu efektywności, gdyż działania te są nacechowane wieloma walorami indywidualnych metod działania wychowawczego.

Tabela 7. Realizacja zadań w ramach kontroli podopiecznego w szkole w opiniach badanych kuratorów

Zadania w ramach kontroli zachowania podopiecznego w szkole	Częstotliwość realizacji zadań w ocenie badanych												Ogółem	
	bardzo często		często		czasami		rzadko		bardzo rzadko		nigdy			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Kontrola wyników w nauce podopiecznego	22	55,0	17	42,5	0	0,0	1	2,5	0	0,0	0	0,0	40	100,0
Opracowanie indywidualnych programów wychowawczych	6	15,0	1	2,5	9	22,5	10	25,0	12	30,0	2	5,0	40	100,0
Ewaluacja zmian w zachowaniu podopiecznego	14	35,0	14	35,0	6	15,0	4	10,0	1	2,5	1	2,5	40	100,0

Źródło: badania własne.

Współpraca rodzinnych kuratorów sądowych ze szkołą polega również na wspieraniu nauczycieli i wychowawców na co dzień pracujących z młodzieżą objętą kuratelą sądową (tab. 8.). Badani kuratorzy wyrazili swoje opinie na temat zadań z tego zakresu i okazało się, iż współpraca ze szkołą realizowana jest poprzez *udzielanie nauczycielom wsparcia i porad prawnych*, co jednak ma miejsce tylko

czasami (37,5%) lub *bardzo rzadko* (27,5%), chociaż jedna czwarta badanych realizuje je *często* (20,0%). Niestety kuratorzy również *bardzo rzadko* (40,0%) lub *rzadko* (25,0%) uczestniczą w zebra- niach zespołów wychowawczych, ale cza- sami (35,0%) podejmują się *koordynacji współpracy szkoły z innymi instytucjami*. Na podkreślenie zasługuje fakt, że rodzinni kuratorzy sądowi współpracujący ze szkołą są „swoistym pomostem” pomiędzy szkołą a środowiskiem lokalnym (in- stytucjami wspierającymi szkołę, rodzinę i młodzież).

Tabela 8. Realizacja zadań w ramach wsparcia nauczycieli i wychowawców w opiniach ba- danych kuratorów

Zadania w ramach wsparcia nauczycieli i wychowawców	Częstotliwość realizacji zadań w ocenie badanych												Ogółem	
	bardzo często		często		czasami		rzadko		bardzo rzadko		nigdy			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Udzielanie nauczycielom wsparcia i porad praw- nych	1	2,5	10	25,0	15	37,5	3	7,5	11	27,5	0	0,0	40	100,0
Uczestnictwo w zebra- niach zespołów wycho- wawczych	1	2,5	4	10,0	8	20,0	10	25,0	16	40,0	1	2,5	40	100,0
Koordinacja współpracy z innymi instytucjami	0	0,0	4	10,0	14	35,0	11	27,5	10	25,0	1	2,5	40	100,0

Źródło: badania własne.

Respondenci poproszeni zostali również o wskazanie czynników utrudnia- jących lub ułatwiających ich współpracę z podopiecznymi. Zdecydowana więk- szość badanych jako uwarunkowania ułatwiające współpracę podała: *dobrą pracę pedagoga szkolnego* (25,0%); *wspólne działania dotyczące eliminacji negatywnych zachowań młodzieży* (15,0%); *zaangażowanie nauczycieli w sprawy uczniów oraz dobrą wymianę informacji* (po 10,0%). Ponadto badani zwracali uwagę na cechy nauczycieli ułatwiające współpracę, np.: *chęć współpracy, otwartość nauczycieli, ich kontaktowość, pozytywne nastawienie do kuratora, życzliwość grona pedagogiczne- go*. Kuratorzy dostrzegają jednakże wiele czynników utrudniających współpracę, a wśród nich: *brak zaangażowania szkoły w sprawy uczniów, niezauważanie pro- blemów uczniów, niezajomość ich sytuacji życiowej, a także negatywny stosunek nauczyciela do kuratora, brak zrozumienia pracy kuratora oraz brak wystarczających środków wychowawczych, brak chęci współpracy we wprowadzaniu i realizacji no- wych metod pracy z uczniem, frustracja nauczycieli związana z ich niepowodzeniami wychowawczym i przerzucanie problemów na inne instytucje, zrzucanie odpowiedzial- ności za ucznia na sąd i kuratora czy też brak znajomości przepisów*.

Badani kuratorzy dostrzegli również pewne czynniki utrudniające ich współpracę ze szkołą związane z wykonywaniem pracy przez nich samych, a szczególnie podkreślili, że są to *godziny, w których można się kontaktować ze szkołą (dopołudniowe, gdy kurator jest w pracy)* oraz *obciążenie zarówno kuratorów, jak i nauczycieli innymi obowiązkami, co nie pozwala na bliższy kontakt ze szkołą*. Zwrócili też uwagę na *biurokrację*.

Podsumowując analizę wyników prezentowanych badań w obszarze współpracy rodzinnych kuratorów sądowych ze szkołą warto podkreślić, że respondenci w większości pozytywnie oceniają współpracę ze szkołą podopiecznych, w tym jako *dobrą* – 25 osób (60,0%) lub *bardzo dobrą* – 7 osób (17,5%). Tylko jedna spośród badanych osób wyraziła opinię, że współpraca ta jest *niezadowolająca*. Nie wszyscy badani dokonali ogólnej oceny współpracy z podopiecznymi, co prawdopodobnie wynika z faktu, iż trudno dokonać uogólnień w tym zakresie, gdyż na poziom i jakość współpracy wpływają różnorodne uwarunkowania i może ona układać się różnie nie tylko w zależności od podopiecznego, ale również od rodzaju problemu powodującego objęcie młodzieży nadzorem kuratora a także od aktualnie przeżywanych przez młodzież trudności.

Zakończenie i wnioski

Działania rodzinnych kuratorów sądowych postrzegane są współcześnie jako odpowiedzialne, a jednocześnie bardzo trudne zadania realizowane w ramach najszerzej pojmowanego wychowania młodego pokolenia. Stanowią też ważne ogniwo resocjalizacji przebiegającej w warunkach systemu otwartego.

Zaprezentowane w niniejszym opracowaniu wyniki badań ukazały zadania, jakie badani kuratorzy sądowi realizują w trakcie sprawowania kuratorskiego nadzoru nad podopiecznymi oraz określiły częstotliwość ich podejmowania. Umożliwiły również poznanie opinii kuratorów na temat współpracy z rodziną i szkołą podopiecznych w kontekście oceny czynników ułatwiających lub utrudniających realizację ich zadań. Do zadań rodzinnych kuratorów sądowych należy udzielanie podopiecznym objętym kuratelą sądową pomocy w organizowaniu nauki, pracy i czasu wolnego w środowisku rodzinnym. Są oni również zobligowani do oceny sytuacji środowiskowej młodzieży i podejmowania zadań i czynności sytuację tę polepszających. Kuratorzy sądowi sprawują bezpośredni nadzór nad podopiecznymi, ale realizują też wiele zadań z zakresu współpracy ze środowiskiem rodzinnym i szkolnym swoich podopiecznych. Zadania te – jeśli są dobrze (efektywnie) realizowane – stają się stopniowo dla młodzieży pomostem prowadzącym do rozpoczęcia „nowej drogi życia”, którą mogą kroczyć zgodnie z akceptowanymi zasadami i normami funkcjonowania społecznego.

W niniejszym opracowaniu ukazane zostały również wybrane wyniki badań dotyczących ważnego zagadnienia współpracy rodzinnych kuratorów sądowych

z rodziną i szkołą podopiecznych powierzonych ich kuratorskiej pieczy. Prowadzone rozważania oparto przede wszystkim na opiniach kuratorów na temat realizowanych przez nich zadań oraz opiniach dotyczących uwarunkowań efektywności podejmowanych przez nich działań (zarówno czynników ułatwiających współpracę z podopiecznym, jego rodziną i szkołą, jak też najczęściej pojawiających się utrudnień w realizacji zadań). Do czynników ułatwiających kuratorom wypełnianie ich zadań zaliczone zostały przede wszystkim, zarówno ze strony rodziny podopiecznych jak też szkoły, chęć współpracy i aktywne uczestnictwo w realizowanych działaniach. Natomiast wśród czynników utrudniających wskazano głównie negatywne nastawienie do kuratora i podejmowanych przez niego czynności. Prezentowane w wyniki badań pilotażowych, a zwłaszcza sformułowane powyżej wnioski, skłaniają do pogłębienia tego obszaru na etapie badań właściwych, które obejmą większą próbę badawczą. Ponadto, po analizie zaprezentowanych wyników badań, nasuwa się kolejny wniosek do badań właściwych: wskazane wydaje się ich wzbogacenie o opinie badanych uzyskane na podstawie pogłębionych wywiadów z kuratorami. Tym bardziej, że opinie badanych rodzinnych kuratorów sądowych mogą stać się cennymi wskazówkami w zakresie stwarzania warunków do skutecznej działalności umożliwiających jednocześnie optymalizację procesu resocjalizacji.

Nasuują się również wnioski i postulaty do praktyki pedagogicznej, wśród których na plan pierwszy wysuwa się potrzeba intensyfikacji działań na rzecz zmiany podejścia rodziny oraz pedagogów do roli i zadań rodzinnych kuratorów sądowych, którzy nie są ich „przeciwnikami” lecz „sprzymierzeńcami” w procesie wychowania i resocjalizacji podopiecznych, i tak powinni być postrzegani.

Zawsze należy pamiętać, że rodzinny kurator sądowy, podobnie, jak pedagog resocjalizacyjny, co podkreśla Robert Opora, „nie tylko posługuje się posiadaną wiedzą i zdobytymi kompetencjami, lecz także wyciska na podopiecznym piętno własnej osobowości i stylu funkcjonowania, żeby pomóc mu zmienić swoje życie” (Opora 2010, s. 9).

Abstract: Cooperation with Family and School in the Appraisal of Court Appointed Guardians

The elaboration undertakes the problem of court appointed guardians who are being more often applied to help maladjusted youth who come from families that have difficulties in raising up a child. Court appointed guardians are obligated to cooperate with community while monitoring the youngsters. The article shows the results of pilot researches about the cooperation of court appointed guardians with families and school. There are discussed tasks that are being most frequently done by court appointed guardians in their opinion. Moreover, there is shown their opinion about the most difficult parts of mentioned cooperation. There is also presented their opinion about the conditions that need to be fulfilled for these tasks to be effective.

Key words: court appointed guardians, maladjusted youth, cooperation with family, cooperation with school.

Bibliografia

- [1] Bałandynowicz A., 2004, *Sposoby postępowania resocjalizacyjnego wobec skazanych w warunkach kurateli*, [w:] *Resocjalizacja instytucjonalna. Perspektywy i zagrożenia*, (red.) Kozaczuk F., Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- [2] Jedynek T., Stasiak K. (red.), 2014, *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa.
- [3] Kalinowski M., 1990, *Nadzór kuratora sądowego – formą wychowania resocjalizacyjnego*, [w:] *Resocjalizacja nieletnich. Doświadczenia i koncepcje*, (red.) Pospiszyl K., Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- [4] Monist-Czerwińska M., 2008, *Aspekty wychowawcze w pracy społecznych kuratorów rodzinnych*, [w:] *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, (red.) Bartkiewicz Z., Węgliński A., Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- [5] Mudrecka I., 1997, *Rodzinny kurator sądowy w percepcji nadzorowanych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- [6] Opora R., 2010, *Resocjalizacja. Wychowanie i psychokorekcja nieletnich niedostosowanych społecznie*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [7] Ostrihanska Z., Greczuszkin A., 2000, *Praca z indywidualnym przypadkiem w nadzorze rodzinnego kuratora sądowego*, Wydawnictwo Norbertinum, Lublin.
- [8] Walasek-Jarosz B., 2010, *Tok realizacji badań oraz opracowanie wyników*, [w:] *Podstawy metodologii badań w pedagogice*, (red.) Palka S., Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- [9] Węgliński A., 2008, *Tożsamość zawodowa kuratorów rodzinnych a skuteczność oddziaływań resocjalizacyjnych*, [w:] *Skuteczna resocjalizacja. Doświadczenia i propozycje*, (red.) Bartkiewicz Z., Węgliński A., Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- [10] Węgliński A., 2013, *Styl oddziaływań wychowawczych społecznych kuratorów sądowych w pracy z dozorowanymi z problemem alkoholowym*, [w:] *Profilaktyka i probacja w środowisku lokalnym*, (red.) Urban B., Konopczyński M., Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Akty prawne

- [11] Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych (Dz.U. 2014, poz. 989).